

ULOGA STUDENTA U PREVENCIJI RODNO ZASNOVANOG NASILJA NA FAKULTETU

*dr Branka Kovačević²⁰², redovni profesor
Univerzitet u Istočnom Sarajevu
Filozofski fakultet Pale*

Apstrakt: Pod rodno zasnovanim nasiljem podrazumijeva se oblik nasilja koji se zasniva na rodu, odnosno na društveno konstruisanim ulogama, normama i odnosima između žena i muškaraca. Uvidom u literaturu konstatovano je da rezultati istraživanja o rodno zasnovanom nasilju pokazuju da je rodno zasnovano nasilje veoma rasprostranjeno u svim oblastima života, uključujući i visoko obrazovanje. Autor u radu analizira ulogu studenata u prevenciji rodno zasnovanog nasilja na fakultetu, odnosno razmatra izazove s kojima se studenti suočavaju i njihov aktivni doprinos stvaranju sigurnog i inkluzivnog okruženja. U radu je naglašena značajna uloga studenata kroz aktivnosti poput edukacije, pružanja podrške žrtvama, razvoja relevantnih politika te aktivnog učestvovanja u kampanjama usmjerenim na prevenciju rodno zasnovanog nasilja. Cilj istraživanja, provedenog korištenjem fokus grupa, bio je detaljno istražiti ključne aktivnosti koje studenti Filozofskog fakulteta i Muzičke akademije Univerziteta u Istočnom Sarajevu prepoznaju kao relevantne u prevenciji rodno zasnovanog nasilja. Rezultati istraživanja ukazuju da je edukacija označena kao ključna aktivnost koja pruža studentima znanje o rodno zasnovanom nasilju i promoviše svijest. Pružanje podrške žrtvama pokazuje se važnim mehanizmom podrške, dok razvoj relevantnih politika naglašava potrebu za strukturiranim pristupom prevenciji nasilja na fakultetu. Identifikacijom ključnih aktivnosti koje studenti prepoznaju kao relevantne u prevenciji rodno zasnovanog nasilja otvaraju se mogućnosti kreiranja programa i politika.

Ključne riječi: studenti, prevencija, rodno zasnovano nasilje, aktivnosti

UVOD

Pod rodno zasnovanim nasiljem podrazumijeva se „kršenje ljudskih prava i oblik diskriminacije i označava svaki vid nasilja koji ima za posljedicu ili će vjerovatno imati za posljedicu fizičku, psihičku, seksualnu ili ekonomsku povredu, odnosno, patnju, uključujući i prijetnje takvim djelima, prinudu ili namjerno oduzimanje slobode u javnom ili privatnom životu” (Petrić, 2019: 219). Rodno zasnovano nasilje poprima razne oblike i intenzitet, a može se pojaviti tokom svih faza životnog ciklusa, od prenatalne faze kroz djetinjstvo i mladost, tokom reproduktivnih godina, i starosti (Mandić-Đokić, Žarković, Stojković i Bošković, 2019). Ovaj fenomen je široko rasprostranjen u različitim oblastima života, uključujući porodičnu sferu, partnerske odnose, radno mesto, javne prostore ali i što je posebno zabrinjavajuće akademski prostor (Karapetrović, 2022).

Za Karapetrović (2022) rodno zasnovano nasilje predstavlja temu koja bude obično potaknuta konkretnim slučajevima (vidljivim u medijima ili sudski procesuiranim), odnosno često se ispoljava patrijarhalno-tradicijski stav da je riječ o temama o kojima se ne treba javno govoriti jer će više nanijeti štete samoj žrtvi nego počiniocu. Iako se uglavnom izražavaju jasni stavovi o odgovornosti i nadležnosti društvenih institucija i obrazovnog sistema utvrđeno je da u većini slučajeva izostaje spremnost za individualno učešće u tim procesima.

Uvidom u relevantnu literature može se konstatovati da je rodno zasnovano nasilje u visokom obrazovanju prisutno među studentima, nastavnicima, osobljem i drugim članovima fakultetske

²⁰² branka.kovacevic@ff.ues.rs.ba

zajednice i može se manifestovati na različite načine, uključujući fizičko nasilje, seksualno nasilje, emocionalno nasilje, verbalno nasilje, ekonomsko nasilje i digitalno nasilje. Nalazi istraživanja provedenih krajem 20. stoljeća u Americi, Evropi, Australiji, ali i drugim zemljama svijeta ukazuju da je rodno zasnovano nasilje veoma rasprostranjeno u svim oblastima života, uključujući i visoko obrazovanje (McKinsey Company, 2021). Rezultati istraživanja sa jednog državnog univerziteta u Americi pokazuju da je 56,6% studentica doživjelo barem jedan incident seksualnog uznemiravanja u godini koja je prethodila istraživanju (Huerta, Cortina, Pang, Torges and Magley, 2006). Analiza rezultata istraživanja u Srbiji (Dimitrijević i Mladenović, 2017) ukazuje da je verbalno uznemiravanje sa seksualnim implikacijama najzastupljeniji oblik rodno zasnovanog nasilja i da su studentice i studenti koji imaju poteškoće u učenju bili najviše izloženi rodno zasnovanom nasilju. Autorice Spahić-Šiljak, Kovačević i Husanović, (2022a) ističu značaj rezultata provedenog istraživanja autonomnog ženskog centra iz Beograda (2018) koji pokazuju da su studentice bile najviše verbalno uznemiravane seksističkim komentarima te da su doživljavale neprimjerene komentare i uznemiravanja. Istraživači (Ćopić i Luković Radaković, 2021) napominju da su studenti na fakultetima češće izloženi seksualnom uznemiravanju, neverbalnom, verbalnom i uznemiravanju putem fizičkog kontakta ili preko društvenih mreža, a rjeđe težim oblicima nasilja, kao što su silovanje ili pokušaj silovanja. Riziku od viktimizacije su posebno izložene osobe ženskog pola, drugačije seksualne orijentacije od heteroseksualne, na početku studija, kao i studenti i studentkinje koji konzumiraju alkohol i/ili drogu i čiji je materijalni status loš ili stalno oscilira. Žrtve rodno zasnovanog nasilja suočavaju se sa širokim spektrom posljedica, uključujući fizičke povrede, emocionalne traume, poteškoće u školi ili na poslu, narušene odnose sa porodicom i prijateljima, finansijske poteškoće, pa čak i rizik od gubitka života. Ove posljedice mogu imati dugoročne efekte na žrtve i njihovu sposobnost da vode kvalitetan život, odnosno ovi oblici nasilja doprinose stvaranju nebezbednog i nepodržavajućeg okruženja. Zbog ozbiljnosti problema, važno je preduzeti mjere za prevenciju rodno zasnovanog nasilja u visokom obrazovanju. Ovo uključuje podizanje svijesti, edukaciju, promovisanje politika i procedura zaštite, podršku žrtvama i sankcije za počiniocce nasilja.

Savremeni pedagozi napominju da društvo koje uči ili društvo znanja je društvo budućnosti koje treba omogućiti lakše prihvaćanje i razumijevanje novih znanja i vještina, čvršće povezati obrazovanje i privredu, borbu protiv isključenosti (Macanović, 2019) i nasilja, te bilo kakvog vida diskriminacije. Shodno tome prisustvo rodno zasnovanog nasilja u visokom obrazovanju zahtijeva ozbiljan odgovor od strane institucija, zajednica i pojedinaca. Cilj projekta UNIGM (pokrenula je 2021. godine TPO Fondacija iz Sarajeva) bio je umrežavanje univerziteta iz regije, razmjene ekspertize, orodnjavanja visokog obrazovanja kroz uspostavu mehanizama za rodnu ravnopravnost (vijeća ili centara), usvajanja gender akcionih planova (GAP), obogaćivanja nastavnih planova i programa u oblasti rodne ravnopravnosti te senzibiliziranja nastavnog kadra i studenata/ica kroz različite vidove tematskih edukacija i treninga (Spahić-Šiljak, Kovačević i Husanović, 2022a). „Iako je većina univerziteta u Bosni i Hercegovini i regiji usvojila gender akcione planove (GAP) tokom 2021/2022. godine, predstoji im ozbiljan rad na prevenciji i promjeni organizacijske kulture i zavjere šutnje i ignoriranja” (Spahić-Šiljak, Kovačević i Husanović, 2022b: 9). Samo zajedničkim naporima inicijalni impuls za neophodne promjene biće generisan interno, podizanjem svijesti i razumijevanja značaja rodniha tema za kvalitetan obrazovni proces te dugoročnije posmatrano pravednije i inkluzivnije društvo (Radončić i Lendák-Kabók, 2022).

Uloga studenta u prevenciji rodno zasnovanog nasilja na fakultetu zavisi od obrazovnog sistema, nivoa obrazovanja i informisanosti, ličnog iskustva, stavova i vrijednosti, porodice, vršnjaka, medija, kulturoloških normi i drugih društvenih uticaja. Savremena univerzitetska nastava pretpostavlja poštovanje autonomije studenta, ali i razvijanje partnerskih komunikacijskih i interakcijskih odnosa. Aktivno učešće studenta u univerzitetskoj nastavi prepoznaje se po uvažavanju njegovog dostojanstva, samoostvarenja i samoaktuelizacije (Kovačević, 2017). Praktične vježbe, simulacije i studije slučaja omogućavaju studentima da primjene teorijska znanja o prevenciji rodno zasnovanog nasilja na konkretnim situacijama i razviju praktične vještine prepoznavanja, intervencije i podrške preživjelima. Intervencijska inicijativa protiv rodno zasnovanog nasilja usvaja mnoštvo pedagoških tehnika, kao što je predstavljanje materijala putem serije slajdova na ekranu, diskusija u manjim grupama i plenarno, rad u grupama, interaktivne vježbe i obuka o vještinama igranja uloga (Fenton and Mot, 2022).

Podizanje svijesti o rodnim temama i promovisanje pravednijeg i inkluzivnijeg društva ostvaruje se kroz sljedeće aktivnosti: uključivanje studenata (rad studenata na projektima gdje studenti imaju priliku istražiti različite aspekte rodnih pitanja, kritički razmišljati o njima i razvijati vlastite perspektive), stvaranje prostora za dijalog o rodnim pitanjima (kroz diskusije, prezentacije i saradnju na projektima gdje studenti mogu razmjenjivati ideje, iskustva i perspektive u cilju konciznog razumijevanja ovih tema), promocija kritičkog mišljenja studenata, inkluzivnost i raznolikost (kako rodni identiteti utiču na živote ljudi širom svijeta, te kako se mogu podržati različite perspektive i iskustva) i podrška akciji (motivacija studenata za rodne teme). Organizovanje interdisciplinarnih projekata i timova može omogućiti studentima različitih studijskih programa razmjenu ideja, perspektiva i vještina u cilju razvijanja inovativnih i efikasnih strategija prevencije, razvoja edukativnih materijala i alata za osvještavanje o rodno zasnovanom nasilju. Studenti se međusobno podržavaju i uče jedni od drugih te razvijaju ključne kompetencije za buduće profesionalno djelovanje kao što su vještine komunikacije, timskog rada i saradnje.

Rezultati istraživanja (Taibo, Valero, Gómez and Morales, 2024) ukazuju da je koedukacija u univerzitetskim okruženjima ključna za stvaranje inkluzivnog, pravičnog i raznovrsnog obrazovnog okruženja. U tom smislu, kooperativno učenje može odigrati ključnu ulogu u promovisanju koedukacije podsticanjem saradnje, komunikacije i međusobnog razumijevanja između muških i ženskih studenata. Većina studenata je prema nalazima istraživanja upoznata sa osnovnim konceptima rodno zasnovanog nasilja, kao što su fizičko nasilje, emocionalno zlostavljanje, seksualno uznemiravanje i ekonomska kontrola. Posljedice nasilja po psihičko i mentalno zdravlje, na dalje akademsko obrazovanje i postignuće upućuju na zaključak o važnosti pravovremenog prepoznavanja seksualne viktimizacije, posljedica i potreba žrtava, kao i neophodnost postojanja efikasnih mehanizama za reagovanje u slučaju da do nasilja dođe i pružanje odgovarajuće podrške i zaštite žrtvama kako bi se sprečila reviktimizacija, ali i njihova sekundarna viktimizacija (Čopić i Luković Radaković, 2021). Sasvim je izvjesno da obrazovanje studenata o rodno zasnovanom nasilju može doprinijeti stvaranju svijesti, osnaživanju pojedinaca i zajednica, te promociji pravednijeg i sigurnijeg društva. Stoga analiza uloge studenta u prevenciji rodno zasnovanog nasilja na fakultetu otkriva niz izazova s kojima se studenti suočavaju, ali isto tako naglašava njihov aktivni doprinos u stvaranju sigurnog i inkluzivnog okruženja.

METOD

Cilj istraživanja, provedenog korištenjem fokus grupa, bio je detaljno istražiti ključne aktivnosti koje studenti Filozofskog fakulteta (društvenih i humanističkih studijskih programa) i Muzičke akademije Univerziteta u Istočnom Sarajevu prepoznaju kao relevantne u prevenciji rodno zasnovanog nasilja. Tokom rada u šest fokus grupa, studenti su imali priliku da diskutuju o edukaciji, podršci žrtvama, učešću studenata u istraživanju rodno zasnovanog nasilja, saradnji studenata sa lokalnim institucijama i razvoju relevantnih politika za prevenciju rodno zasnovanog nasilja na fakultetu. Studenti Filozofskog fakulteta i Muzičke akademije su kroz diskusiju unutar fokus grupa dijelili mišljenja, ideje i iskustva o aktivnostima studenta u prevenciji rodno zasnovanog nasilja.

REZULTATI ISTRAŽIVANJA I DISKUSIJA

Analizom kvalitativnih rezultata istraživanja predstavljene su ključne aktivnosti koje studenti Filozofskog fakulteta i Muzičke akademije Univerziteta u Istočnom Sarajevu prepoznaju kao relevantne u prevenciji rodno zasnovanog nasilja.

Prema mišljenju fokus grupa edukacija studenata o rodno zasnovanom nasilju predstavlja stratešku aktivnost u prevenciji rodno zasnovanog nasilja na fakultetu. Studenti treba da budu upoznati sa postojanjem pravne zaštite i mehanizmima zaštite za žrtve ovog oblika nasilja na fakultetu kao što politike akademske zajednice i institucionalni resursi za podršku. Oni smatraju da društvene i kulturne norme igraju ključnu ulogu u podržavanju ili osuđivanju rodno zasnovanog nasilja – uključuje predrasude i stereotipe o ulogama polova, te moćne obrasce ponašanja koji održavaju neravnopravne odnose moći između polova na fakultetima. Rodno zasnovano nasilje prema mišljenju studenata

ostavlja velike posljedice na žrtve (fizičke povrede, emocionalne traume, ekonomske gubitke i druge oblike dugotrajnih štetnih efekata) što pretpostavlja prevenciju kroz obrazovanje, podršku žrtvama i promociju ravnopravnih i zdravih odnosa među polovima. Međutim važno je naglasiti da je ovo samo opšti pregled jer nivo znanja studenata može varirati u zavisnosti od konteksta i individualnih iskustava. Shodno tome očekujemo da edukacija studenata o rodno zasnovanom nasilju bude sveobuhvatna i multidisciplinarna, usmjerena na teorijsko razumijevanje rodno zasnovanog nasilja (definicije, oblici, uzroci i posljedice rodno zasnovanog nasilja), kritičku analizu društvenih i kulturnih normi, stereotipa, te pravnog okvira koji štiti žrtve rodno zasnovanog nasilja i institucionalne resurse i mehanizame podrške koji su dostupni žrtvama. Specifičnost studijskih programa Filozofskog fakulteta (humanističkih i društvenih studijskih programa) utiče na studente da razmišljaju o prevenciji rodno zasnovanog nasilja iz perspektive teorijske analize, socioloških faktora ili filozofskih koncepata kao što su jednakost i pravda. Studijski programi društvenih nauka često proučavaju različite teorijske okvire vezane za društvo, uključujući i rodne teorije i njihovo teorijsko pozadinsko znanje što može uticati na percipiranje i vrednovanje aktivnosti prevencije rodno zasnovanog nasilja. Studijski programi Muzičke akademije stavljaju fokus na kreativni izraz, umjetnički proces i estetiku – njihova umjetnička perspektiva utiče na doživljaj i učešće u projektima. Takođe su studenti humanističko-umjetničkih i društvenih studijskih programa često angažovani u društvenom aktivizmu i borbi za prava. Akcenat je na kreiranju efikasne strategije obrazovanja studenata o prevenciji rodno zasnovanog nasilja koja uključuje promociju ravnopravnosti polova, podizanje svijesti o nasilju i podršci žrtvama te primjenu intervencijskih postupaka za prekid nasilja i pružanje podrške žrtvama. Cilj edukacije studenata o prevenciji rodno zasnovanog nasilja nije usmjeren samo na razvijanje empatije prema žrtvama rodno zasnovanog nasilja, nego i na osnaživanje pružanja podrške žrtvama. U prilog nalazima našeg istraživanja idu i preporuke da treba organizovati dodatne edukativne programe za studente i studentkinje u cilju upoznavanja sa različitim vidovima seksualnog uznemiravanja, s posebnim osvrtom na razumijevanje seksualnog uznemiravanja i ucjenjivanja u akademskom kontekstu, smanjivanje tolerancije na rodno zasnovano nasilje, kao i ohrabrivanje lica koja su pretrpjela uznemiravanja da prijave slučaj (Resanović, 2021).

Podrška žrtvama rodno zasnovanog nasilja predstavlja jednu od aktivnosti studenata u prevenciji rodno zasnovanog nasilja. Malbaša, Ignjatović i Mitić (2022) naglašavaju da unapređenje mehanizma za prevenciju i zaštitu od seksualnog uznemiravanja na fakultetima podrazumijeva jačanje znanja i kapaciteta zaposlenih i studenata/studentkinja za prepoznavanje pojave, jasnije obaveze fakulteta u vezi s edukacijom i prevencijom, veću dostupnost informacija o procedurama konsultativnog i postupka po prijavi djela te bolje garancije za zaštitu privatnosti i ličnih podataka. Studenti su konstatovali da se podrška žrtvama rodno zasnovanog nasilja na fakultetu razlikuje zavisno od konteksta i resursa koji su im dostupni. Naglašeno je da pored promovisanja zdravih obrazaca komunikacije i poštovanja među polovima studenti mogu raditi na podizanju svijesti o rodno zasnovanom nasilju na fakultetu, obrazujući svoje vršnjake o različitim oblicima nasilja, posljedicama za žrtve i dostupnim resursima podrške. Zbog toga je važno obezbijediti prostor za žrtve u kome će se osjećati sigurno i podržano i gdje će moći nesmetano razgovarati o svojim iskustvima – informisanje žrtava o dostupnim resursima i uslugama podrške u zajednici, kao što su sigurne kuće, savjetovališta, telefonske linije za podršku i pravna pomoć. Studenti Filozofskog fakulteta smatraju da njihove aktivnosti treba da su usmjerene na organizovanje pedagoških, psiholoških i socioloških radionica u cilju podrške žrtvama rodno zasnovanog nasilja. S druge strane, studenti Muzičke akademije su često fokusirani na umjetnost, izražavanje i kreativnost i njihova perspektiva može biti više usmjerena na emotivnu i estetsku dimenziju prevencije nasilja kroz umjetničke izraze ili muzičke performanse koji podižu svijest. Mentorska podrška studenta ispoljava se kroz emocionalnu podršku (aktivno slušanje, empatija), informativnu podršku (pružaju informacije o dostupnim resursima i uslugama podrške – sigurna kuća, telefonske linije za pomoć ili savjetovališta), praktičnu podršku (pomoć u pronalaženju smještaja, pravne pomoći ili finansijske podrške) i edukativnu podršku (edukacija žrtava o njihovim pravima, mogućnostima i opcijama za napuštanje nasilne situacije). Takođe studenti mentori mogu raditi na prevenciji rodno zasnovanog nasilja kroz edukaciju mladih o ravnopravnosti polova, nenasilnom ponašanju i važnosti međusobnog poštovanja, te se aktivno uključivati u borbu protiv rodno zasnovanog nasilja i saradivati sa iskusnijim aktivistima kako bi razvili vještine i znanja potrebna za efikasnu promjenu. Žrtvama se organizovanjem zajedničkih aktivnosti, poput grupnih

terapijskih sesija, sportskih događaja ili umjetničkih radionica pruža podrška i osjećaj zajedništva. Studenti kroz mentorsku podršku pomažu žrtvama da prevladaju izazove s kojima se suočavaju i preuzmu kontrolu nad vlastitim životima, odnosno pružaju im pomoć u profesionalnom razvoju, stvaranju karijernih ciljeva, razvoju vještina i pronalaženju poslovnih prilika. Stoga je opravdano mišljenje da se bilo kakav vid otpora kampanjama posvećenim rodno zasnovanom nasilju vidi kao jasna indikacija da nejednaki odnosi moći i dalje kvare akademski krajolik, stvarajući hladnu klimu za one grupe kojima je tek nedavno bio dopušten pristup (Lewis and Anitha, 2019).

Učešće studenata u istraživanju rodno zasnovanog nasilja u svojim zajednicama ili unutar studentske populacije predstavlja vrlo značajnu aktivnost u prevenciji rodno zasnovanog nasilja. Ovo istraživanje može obuhvatiti analizu faktora koji doprinose nasilju, identifikaciji resursa podrške, evaluaciji postojećih politika i programa, kao i identifikaciji nedostataka ili potreba u oblasti podrške žrtvama. Takođe studenti mogu učestvovati u organizovanju događaja, kampanja i akcija koje su usmjerene na podizanje svijesti o rodnoj ravnopravnosti i nasilju. To može uključivati tribine, panel diskusije, umjetničke performanse, filmske projekcije ili druge kreativne događaje. Podizanje svijesti o rodnoj ravnopravnosti, prevenciji nasilja i podršci žrtvama može se ostvariti kroz volonterski rad s mladima (vođenje radionica, diskusija, igara uloga ili drugih interaktivnih aktivnosti) u lokalnim školama, klubovima ili organizacijama mladih, kao i putem medija (novine, radio, televizija i društvene mreže). Studenti Filozofskog fakulteta su u fokus grupama istakli da je istraživački rad ključan u prevenciji rodno zasnovanog nasilja jer pruža dublje razumijevanje uzroka, posljedica i faktora koji doprinose ovom problemu. Zato je neophodno provoditi ankete među studentima ili širom zajednicom u cilju dobijanja uvida u stavove i iskustva povezana s rodno zasnovanim nasiljem, kao i razumijevanju konteksta, uzroka, posljedica nasilja te identifikovanja potreba za podrškom. Prema mišljenju studenata analiza konkretnih slučajeva, nasilja iz medijskih izvještaja, sudskih presuda može doprinijeti rasvjetljavanju faktora rizika i mogućih intervencija i utvrđivanju efikasnosti najbolje prakse. Analizom politika i zakona koji se odnose na rodno zasnovano nasilje studenti dobijaju uvid u postojeće pravne okvire, njihovu provedbu i eventualne nedostatke. Takođe mogu dati preporuke za poboljšanje pravnog i institucionalnog odgovora na nasilje. Pri tome je istaknuto da uključivanje lokalne zajednice u istraživački proces može pomoći u osiguravanju relevantnosti istraživanja i podržati participativni pristup u identifikovanju problema i razvoju intervencija. Za studente Muzičke akademije kampanje i aktivizam igraju ključnu ulogu u podizanju svijesti, podsticanju promjena i mobilizaciji društva u borbi protiv rodno zasnovanog nasilja. Studenti predlažu organizovanje kampanja i kulturnih događaja, korišćenje društvenih mreža za širenje poruka o nenasilju, pokretanje peticija putem interneta, javnih rasprava i drugih vidova organizovanja. Za studente Filozofskog fakulteta od posebnog je značaja njihovo učešće u zagovaranju promjena u politikama i zakonima o rodnoj ravnopravnosti i podršci žrtvama. Između ostalog studenti smatraju da se mogu angažovati u međunarodnim projektima i inicijativama, uključivati u rad međunarodnih konferencija, razmjenu, volontiranje u organizacijama za ljudska prava ili podršku globalnim kampanjama koje se bave rodnom ravnopravnošću i podrškom žrtvama nasilja na fakultetu. S obzirom na stvarno stanje stvari važno je uključiti studente fakulteta u ovu društvenu transformaciju, jer će ti sadašnji studenti jednog dana upravljati zemljom, donositi pravdu, podučavati, liječiti građane budućnosti. Iz tog razloga neophodno je insistirati na zastupljenosti rodne perspektive u svim fazama učenja uključujući je kao cilj cjeloživotnog učenja. Nikakva društvena transformacija ovih razmjera nije moguća bez angažmana onih koji idu na generacijskoj ljestvici na svim profesionalnim, društvenim i političkim poljima (Osuna-Rodríguez, Rodríguez-Osuna, Dios and Amor, 2020).

Prema mišljenju (Savić, Karapetrović, Zečević, Vučenović i Zrnić, 2023) akademski prostor nije svijet za sebe, već instanca koja u velikoj mjeri utiče na oblikovanje javnog mnjenja i politika, a samim tim i društvene stvarnosti. Studenti saradujući s lokalnim institucijama mogu doprinijeti stvaranju integrisanog i efikasnog sistema podrške žrtvama rodno zasnovanog nasilja te promicanju kulture nenasilja u svojim lokalnim zajednicama. Saradnja sa lokalnim institucijama odnosi se na saradnju s policijskim odjelima (organizovanje predavanja ili radionica o postupcima prijave i intervencije u slučajevima rodno zasnovanog nasilja, kao i o specifičnim potrebama i izazovima s kojima se suočavaju žrtve nasilja), bolnicama i zdravstvenim ustanovama (organizovanje radionica ili predavanja o prepoznavanju i tretiranju ozljeda uzrokovanih nasiljem, kao i o pružanju emocionalne

podrške žrtvama), školama (organizovanje radionica ili predavanja za učenike i nastavnike o važnosti međusobnog poštovanja, ravnopravnosti polova i prevenciji nasilja), saradnja s centrima za socijalnu zaštitu (pružanje podrške žrtvama rodno zasnovanog nasilja u smislu pravne i socijalne pomoći, te volontiranje u centrima za socijalnu zaštitu ili organizovanje okruglih stolova ili tribina o pravima žrtava i dostupnim uslugama podrške), lokalnim nevladinim organizacijama (studenti se uključuju volonterski rad, podrška žrtvama, organizovanje kampanja, tribina...), lokalnim vlastima (studenti aktivno učestvuju u promjeni politika i praksi koje podržavaju rodnu ravnopravnost i prevenciju nasilja, odnosno učestvuju u javnim raspravama ili pokreću inicijativu za donošenje novih zakona ili programa). Kroz kulturne aktivnosti (organizovanje izložbi umjetničkih radova, produkcija i izvođenje pozorišnih predstava, organizovanje projekcija filmova i dokumentaraca, organizovanje književnih večeri, muzičkih događaja, kreativnih radionica – slikanje, pisanje...) studenti mogu učestvovati u stvaranju umjetničkih i kulturnih projekata koji doprinose podsticanju nenasilja, empatije i podizanju svijesti o rodnoj ravnopravnosti. Nalazi ranijih istraživanja (Čikić, Milovanović, Milinkov, Popov, Sekeruš i Bodroža, 2023) pokazuju da studentice očekuju da fakultet i univerzitet reaguju na pojavu seksualnog uznemiravanja i ucjenjivanja, dok istovremeno jedan dio smatra da bi institucionalni odgovor trebalo osigurati izvan fakulteta, pa i akademskog konteksta u cilju dodatne zaštite žrtve. Kao važan dio institucionalnog odgovora ističe se potreba za sistemskom edukacijom o tom problemu, kako studenata, tako i svih univerzitetskih zaposlenika. Takođe iskustva iz prakse pokazuju da su studenti i studentkinje pokretači inicijativa čiji je cilj bio da se na nivou Univerziteta sačini pravilnik koji bi uredio prevenciju i prijavljivanje seksualnog uznemiravanja i zlostavljanja na fakultetima. Skretanjem pažnje na javnom nivou i usvajanjem pravilnika šalje se poruka o značaju aktivizma u cilju unapređenja kvaliteta studiranja (Resanović, 2021). Saglasni smo sa shvatanjem Cajner Mraović i Pavlović (2019) koji smatraju da se od evropskih visokih učilišta očekuje da ostvare saradnju s lokalnom zajednicom kako bi ta znanja bila šire dostupna, odnosno radi se o dvosmjernom i uzajamnom procesu gdje studenti dobivaju priliku primjenjivati nova znanja, sticati iskustva i afirmisati se u lokalnom okruženju, dok njihovi nastavnici dobivaju priliku razvijati nova naučna istraživanja temeljem iskustava i podataka do kojih dođu kroz takav način poučavanja, a zajednica dobija priliku da temeljem novih znanja i iskustava podiže nivo kvalitete života. Integrisanje njihovih perspektiva u širu inicijativu prevencije vodi ka holističkim i efikasnim pristupima rješavanju ovog važnog društvenog problema.

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

U svjetlu zastupljenosti rodno zasnovanog nasilja u svim oblastima života, uključujući i visoko obrazovanje, uloga studenata u prevenciji ovog vida nasilja na fakultetu postaje sve značajnija. Od velike je važnosti da visokoškolske ustanove mijenjaju i promovišu ideje i politike rodne ravnopravnosti kao osnovne postulate demokratije i humanističkih vrijednosti i da pozitivno utiču na društveni kontekst. Stoga je neophodno težiti ka izgradnji kulture netolerancije koja prema shvatanju Gavin, Quick and Gavin (2021) ne uzima u obzir ulogu ili status ni počinioca ni žrtve/preživjelog, nego štiti sve članove. Rezultati provedenog istraživanja pokazuju da se studenti suočavaju s različitim izazovima u vezi sa rodno zasnovanim nasiljem na fakultetu, uključujući nedostatak obrazovanja o ovoj temi, strah od osude ili stigmatizacije, nedostatak podrške institucija, kao i nedostatak svijesti o sopstvenim pravima i mogućnostima zaštite. Zato ključni korak u prevenciji rodno zasnovanog nasilja na fakultetu predstavljaju aktivnosti kao što su predavanja, radionice, diskusije i kampanje. Ove aktivnosti su usmjerene na podizanje svijesti među studentima i na informisanje o različitim oblicima nasilja u cilju osnaživanja za prepoznavanje i prijavu nasilja. Pružanje podrške žrtvama nasilja na fakultetu može uključivati slušanje, vjerovanje, podršku za prijavljivanje nasilja institucijama, kao i usmjeravanje žrtava ka resursima za podršku van fakulteta. Konstatovano je da studenti imaju presudnu ulogu u stvaranju sigurnog i inkluzivnog okruženja na fakultetu kroz organizovanje događaja i aktivnosti posvećenih prevenciji rodno zasnovanog nasilja, promovisanju politika i procedura zaštite na fakultetu i aktivnom učešću u kampanjama usmjerenim na promjenu svijesti i ponašanja. Studenti mogu raditi na promociji rodne ravnopravnosti na fakultetu kroz podržavanje inicijativa i programa koji promovišu jednakost polova, borbu protiv rodni stereotipa i promociju pozitivnih oblika međuljudskih odnosa. Eksperti ukazuju da osvještavanje o važnosti rodne ravnopravnosti može poslužiti kao temelj za razvoj edukativnih programa koji naglašavaju važnost jednakosti polova,

poboljšanje nastavnih planova i programa, dizajniranje kurikuluma i prilagođavanje nastavnoj praksi kako bi se bolje odgovorilo na potrebe studenata. Na fakultetima bi bilo korisno primjenom inovativnih modela nastave usmjerenih na tematiku rodno zasnovanog nasilja identifikovati ključne aspekte koji nedostaju u postojećim programima prevencije rodno zasnovanog nasilja, slabosti u trenutnim pristupima koji se odnose na sigurnost i dobrobit studenata ali i podstaći saradnju između disciplina kako bi se razvile inovativne strategije koje zadovoljavaju specifične potrebe svake grupe studenata. Intredisciplinarni pristup nastavi u prevenciji rodno zasnovanog nasilja omogućava studentima da dijele svoje različite perspektive i pristupe, odnosno podstiče kreativno razmišljanje i generisanje novih ideja. Ukupno gledano, uloga studenata u prevenciji rodno zasnovanog nasilja na fakultetu je od ključnog značaja. Njihova aktivna uloga u podizanju svijesti, pružanju podrške žrtvama, borbi protiv kulture nasilja i štetno rodno zasnovanih stereotipa, zalaganju za stvaranje sigurnog okruženja i promovisanju rodne ravnopravnosti na fakultetu, lokalnoj zajednici i šire može doprinijeti stvaranju fakultetskog okruženja koje je bezbjedno, podržavajuće i inkluzivno za sve studente.

LITERATURA

- Cajner Mraović, I., & Pavlović, V. (2019). Učenje zalaganjem u zajednici: iskustva i interesi studenata u Hrvatskoj. *Zbornik sveučilišta Libertas*, 4 (4), 179-202.
- Čikić, J., Milovanović, I., Milinkov, S., Popov, B., Sekeruš, I. Ž., & Bodroža, B. (2023). Percepcija i (ne) izravno iskustvo seksualnog uznemiravanja i ucjenjivanja u akademskom kontekstu – perspektiva studentica. *Revija za sociologiju*, 53(3), 397-428.
- Ćopić, S., & Luković Radaković, M. (2021). Seksualno nasilje nad studentima na fakultetima: Pregled rezultata dosadašnjih istraživanja. *Temida*, 24 (3), 279-302.
- Dimitrijević, A., & Mladenović, M. (2017). Seksualno uznemiravanje studenata-rezultati istraživanja. *Temida*, 20 (2), 291-309.
- Fenton A.R., Mott, H.L. (2022), Intervencijska inicijativa: teoretske osnove, razvoj i provedba. U S. Anitha, R. Lewis (ur.), *Rodno zasnovano nasilje u univerzitetkim zajednicama Politika, prevencija i obrazovne intervencije u Britaniji* (143-160), Sarajevo: TPO Fondacija.
- Gavin, J. H., Quick, J. C., & Gavin, D. J. (2021). *Ending sexual violence in college: a community-focused approach*. JHU Press.
- Huerta, M., Cortina, L. M., Pang, J. S., Torges, C. M., & Magley, V. J. (2006). Sex and power in the academy: Modeling sexual harassment in the lives of college women. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 32 (5), 616-628.
- Karapetrović, M. (2022). Značaj institucionaliziranja rodne politike. U Z. Spahić-Šiljak, J. Kovačević i J. Husanović (ur.), *Izazovi integriranja rodne ravnopravnosti u univerzitetskoj zajednici: protiv rodno zasnovanog nasilja* (167-176). Sarajevo: Transkulturalna Psihosocijalna Obrazovna Fondacija (TPO Foundation).
- Kovačević, B. (2017). *Student u savremenoj nastavi*. Istočno Sarajevo: Univerzitet u Istočnom Sarajevu Filozofski fakultet.
- Lewis, R., & Anitha, S. (2019). Explorations on the nature of resistance: challenging gender-based violence in the academy. *Strategies for Resisting Sexism in the Academy: Higher Education, Gender and Intersectionality*, 75-94.
- Macanović, N. (2019). Kompetencije i društvo znanja. U N. Macanović (ur.), *Društvo znanja* (7-19). Banja Luka, Beograd, Nikšić: Centar modernih znanja, Resursni centar za specijalnu edukaciju, Centar za bezbjednosna, sociološka i kriminološka istraživanja Crne Gore -“Defendologija”, Sport za sve.
- Malbaša, D., Ignjatović, T., & Mitić, M. (2022). Zaštita studentkinja i studenata od seksualnog uznemiravanja na fakultetima u Srbiji – izazovi u uspostavljanju regulative i poverenja. U Z. Spahić-Šiljak, J. Kovačević i J. Husanović (ur.), *Uprkos strahu i tišini: Univerziteti protiv rodno zasnovanog nasilja* (193-209). Sarajevo: Univerzitet u Sarajevu, TPO Fondacija.
- Mandić-Đokić, T., Žarković, T., Stojković, O., & Bošković, V., (2019). *Analiza stanja rodno zasnovanog nasilja prema osobama sa invaliditetom u BiH*. Banja Luka: Koalicija “Neformalna

- grupa organizacija osoba sa invaliditetom” regije Doboj za projekat “Rodno zasnovano nasilje prema osobama sa invaliditetom u BiH”.
- McKinsey Company (2021), Women in the Workplace, <https://www.mckinsey.com/~media/mckinsey/featured%20insights/diversity%20and%20inclusion/women%20in%20the%20workplace%202021/women-in-the-workplace-2021.pdf> 3.4.2024.
- Osuna-Rodríguez, M., Rodríguez-Osuna, L. M., Dios, I., & Amor, M. I. (2020). Perception of gender-based violence and sexual harassment in university students: Analysis of the information sources and risk within a relationship. *International journal of environmental research and public health*, 17 (11), 37-54.
- Petrić, N. (2019). Rodno zasnovano nasilje. U *Rodna ravnopravnost: Teorija, pravo, politike. Uvod u rodne studije za studentice i studente društvenih nauka u BiH* (219-230). Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar, Univerzitet u Sarajevu – Pravni fakultet.
- Radončić, Dž., Lendák-Kabók, K. (2022). Orodnjavanje nastavnih planova i programa, U Z. Spahić-Šiljak, J. Kovačević i J. Husanović (ur.), *Izazovi integriranja rodne ravnopravnosti u univerzitetskoj zajednici: Protiv rodno zasnovanog nasilja* (179-191). Sarajevo: TPO Fondacija.
- Resanović, R. (2021). *Istraživanje o praksama za prijavljivanje seksualnog uznemiravanja na fakultetima u Srbiji*. Beograd: Mreža akademske solidarnosti i angažovanosti.
- Savić, D., Karapetrović, M., & Zečević, I. (2023). *Stanje i perspektive integracije rodne dimenzije u istraživačke i nastavne sadržaje na Univerzitetu u Banjoj Luci*. Banja Luka: Univerzitet u Banjoj Luci.
- Spahić-Šiljak, Z., Kovačević, J., Husanović, J. (2022a). Izazovi integriranja rodne ravnopravnosti u univerzitetskoj zajednici: Protiv rodno zasnovanog nasilja. U Z. Spahić-Šiljak, J. Kovačević i J. Husanović (ur.), *Izazovi integriranja rodne ravnopravnosti u univerzitetskoj zajednici: Protiv rodno zasnovanog nasilja* (9-24). Sarajevo: TPO Fondacija.
- Spahić-Šiljak, Z., Kovačević, J., Husanović, J. (2022b). Uvod. U Z. Spahić-Šiljak, J. Kovačević i J. Husanović (ur.), *Uprkos strahu i tišini: univerziteti protiv rodno zasnovanog nasilja* (9-20). Sarajevo: Univerzitet u Sarajevu. TPO Fondacija.
- Taibo, O. G., Valero, A. F., Gómez, S. B., & Morales, S. B. (2024). Effects of cooperative learning on gender equality education in university students. *Retos: nuevas tendencias en educación física, deporte y recreación*, 54, 581-590.

THE ROLE OF STUDENTS IN THE PREVENTION OF GENDER-BASED VIOLENCE AT UNIVERSITY

dr Branka Kovačević, full professor
The University of East Sarajevo
Pale Faculty of Philosophy

Abstract: Gender-based violence is a form of violence based on gender, that is on socially constructed roles, norms, and relations between women and men. Literature review on gender-based violence offers insight into the fact that gender-based violence is widely spread in all aspects of daily life, including also higher education. In this paper, we analyze the role of students in preventing gender-based violence at the university level, in other words, we explore the challenges that the students face and their active contribution to creating a safe and inclusive environment. The paper emphasizes the role of students through activities such as education, providing support to victims, policy-making, and active participation in campaigns aimed at the prevention of gender-based violence. The aim of this research, conducted in focus groups, was to explore in detail key activities recognized as relevant in the prevention of gender-based violence by the students of the Faculty of Philosophy and Academy of Music of the University of East Sarajevo. Research results reveal that education is identified as a key activity which provides students with knowledge of gender-based violence and raises awareness of this issue. Providing support to victims is shown to be an important support mechanism, while policy-making stresses the need for a systematic approach to the prevention of gender-based violence at the university level. Identifying key activities that students see as relevant in preventing gender-based violence paves a path to creating programs and policies.

Keywords: students, prevention, gender-based violence, activities, university